

WAGENINGEN UR

For quality of life

Facilitair Bedrijf

Bibliotheek

Door de Bomen het Bos

Tentoonstelling Bibliotheek Wageningen UR

1 november 2010

t/m

31 maart 2011

Openingstijden: maandag t/m vrijdag, 9.00 - 17.00 uur

Forum (gebouw 102), Droevendaalsesteeg 2, 6708 PB Wageningen, <http://library.wur.nl/speccol>

Literatuur

Buis, J.

Historia forestis : Nederlandse bosgeschiedenis

Wageningen: Buis, 1985. - 2 dl.

<http://edepot.wur.nl/132846>

Meulen, D. van der

Het bedwongen bos : Nederlanders en hun natuur

Amsterdam: SUN, cop. 2009. - 386 p : ill.

Raphael, S.

An Oak Spring Sylva : a selection of the rare books on trees in the Oak Spring
Garden Library

Upperville: Oak Spring Garden Library, 1989. - 147 p.

Door de Bomen het Bos

Tentoonstelling Bibliotheek Wageningen UR

1 november 2010 - 31 maart 2011, maandag - vrijdag, 9.00 – 17.00 uur

In 2010 bestaat de Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging (KNBV) 100 jaar. Dit wordt gevierd met tal van activiteiten onder het jubileumthema is: [Lang Leve het Bos!](#) Deze tentoonstelling is een van die activiteiten.

Bovendien is 2011 door de Verenigde Naties uitgeroepen tot het [International Year of Forests](#) omdat bossen onmisbaar zijn voor de ecosystemen, biodiversiteit en klimaatontwikkeling op onze aarde.

De tentoonstelling toont een selectie van de mooiste en meest bijzonder geïllustreerde publicaties over bomen en bos van 1500 tot 1950. We zien hoe het denken over bomen en bos zich heeft ontwikkeld in de loop der eeuwen.

Bibliotheek Wageningen UR, 2010

Wageningen Campus, Forum (gebouw 102), Droevendaalsesteeg 2,
6708 PB Wageningen

<http://library.wur.nl/speccol>

Verantwoording

Selectie en teksten: Liesbeth Missel, conservator Speciale Collecties, Bibliotheek Wageningen UR

Advisering: Jim van Laar en Jochem Zuiderveen Borgesius, Commissie Bosgeschiedenis, Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging (KNBV)

Productie: Dicky van Donselaar, Anita Dijkstra en Piet Kostense, medewerkers team Speciale Collecties, Bibliotheek Wageningen UR

Meer informatie: Speciale Collecties / Liesbeth Missel,
e-mail: speccoll.library@wur.nl / liesbeth.missel@wur.nl
telefoon: 0317-48 27 01 / 0317-48 45 46

oktober 2010

Kruidenboeken en dendrologia

Vanaf de Klassieke Oudheid zijn bomen vooral beschreven door artsen in kruidenboeken. De medicinale werking van een plant is daarin het belangrijkste aandachtspunt.

In oude landbouwliteratuur wordt aandacht besteed aan het aanplanten en vermeerderen van bos. Al vanaf de Middeleeuwen is bos bedreigd door overmatige houtkap voor scheepsbouw en beweiding door vee. De belangstelling voor exotische bomen en hout wordt gevoed door de toevoer via overzeese contacten en handel.

Crescentius werd circa 1230 geboren in Bologna. Hij studeerde geneeskunde en natuurwetenschappen, maar werd later advocaat. Zijn tekst van rond 1306 is gebaseerd op de werken van oude Romeinse landbouwschrijvers, de 'Scriptores Rei rusticae': Cato, Columella, Varro en Palladius. Het is bedoeld voor landeigenaren en herenboeren die zoveel mogelijk profijt van hun land wilden hebben. Boek V gaat over de boomkwekerij en Boek VII over weiden en bossen.

Crescentius, P. de

Von dem nutz der ding die in aeckeren gebuwet werde[n] : vo[m] nutz d[er] buwleut : von natur, art, gebruch, und nutzbarkeit aller gewaechss, fruechten, thyereren und alles des der mensch geleben, oder ... haben soll

Gedruckt zu Strassburg: durch Joanne[m] Schott, in verleg... Joannis Knoblauch, und Pauli Goetz, 1518. - 169 fol .

FORUM - SPEC.COLL. - R334C15

Al in de middeleeuwen hadden bossen veel te lijden van intensief gebruik door veebeweiding en overmatige boomkap. Het eerste zelfstandige boekje over de verzorging en vermeerdering van bomen probeert hiervoor oplossingen te geven.

Domitzer, J.

Ein newes Pflantzuechlin, von mancherlay, artiger Pfropffung und Beltzung der Beum

Augsburg [Augsburg]: Haynrich Stayner, 1534. - [49] p.

FORUM - SPEC.COLL. - R336E15

In kruidenboeken werden door artsen alle planten beschreven die men kende. Uitgangspunt was de medicinale werking van de plant. Oorspronkelijk werden vooral mediterrane planten beschreven. De Belgische arts Dodoens of Dodonaeus in het Latijn voegde in zijn kruidenboek ook Noord-Europese planten toe. Hierin de oudste afbeeldingen van naaldbomen in een Nederlandstalig boek. Het is vele malen vermeerderd, herdrukt en vertaald, ook na zijn dood.

Dodonaeus, R.

Crujdeboeck : in den welcken die gheheele historie, dat es tgheslacht, tfatsoen, naem, natuere, cracht ende werckinghe van den cruyden, niet alleen hier te lande wassende, maer oock van den anderen vremen in der medecijnen oorboorlijck...
Antwerpen: [Jan van der Loe], 1554. - 6 dl. in 1 bd. : ill. + portr.

FORUM - SPEC.COLL. - R335C01

Amsterdamse editie van het zeer populaire landbouwkundige tractaat door Charles Estienne (Carolus Stephanus in het Latijn, in het Nederlands Karel Stevens). Het werd oorspronkelijk gepubliceerd in Parijs in 1554 onder de titel "*Praedium Rusticum*", en bevatte een verzameling van verhandelingen over verschillende aspecten van het landhuishouden, o.a. aanplanten van bomen en het creëren van tuinen, waaronder een kruidentuin, wijngaarden enz., het houden van vee, vis, bijen enz., destilleren en kaas maken. In 1564 door de schoonzoon Jean Liebaut gepubliceerd onder de titel "*l'Agriculture et Maison Rustique*". De term 'maison rustique' bleef eeuwenlang synoniem met landbouw en het aangename landleven.

Estienne, C. ; Liebault, J. ; Sebizius Silesius, M. ; Clamorgan, J.

De veltbouw ofte lantwininghe : inhoudende eene rechte wel bestellinghe eenes hofs te bouwen, ...

Amstelredam: Claesz., 1588. - 254 p. : 24 houtsn.

FORUM - SPEC.COLL. - R334C11

Lonicerus (Adam Lonitzer, 1528-1586) was een Duitse natuuronderzoeker, arts en botanicus. Vanaf 1550 hield hij zich bezig met plantkunde, waarbij de door hem bestudeerde kruiden vooral vanuit medisch-farmaceutische aspecten werden beschreven. Uitgaande van oudere kruidenboeken maakte hij nieuwe afbeeldingen en beschreef hij de planten, onder meer de uiterlijke kenmerken, en vermeldde van algemeen voorkomende planten de vindplaatsen.

Bij veel planten die hij beschreef geeft hij raadgevingen voor praktische toepassingen.

Lonicerus, A.

Kreuterbuch, kunstliche Conterfeytunge der Baeume, Stauden, Hecken, Kreuter, Getreyde, Gewuertze : ... und derselber Gestalt, natuerlicher Krafft und Wirckung Zu Franckfurt: bey Christian Egenolffs seligen Erben, 1593. - [13], 382, [3] fol. : 1 portr., pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R334C08

Ulisse Aldrovandi (1522-1605) was een Italiaanse natuurkundige, de drijvende kracht achter de botanische tuin van Bologna, een van de eersten in Europa. Linnaeus en Du Buffon zien hem als de vader van de natuurstudie. Behalve aparte studies over vogels en insecten heeft hij ook een omvangrijke monografie geschreven over de dendrologie.

Aldrovandi, U.; Montalbani, O.

Dendrologiae naturalis scilicet arborum historiae libri duo : sylva glandaria, acinosumque pomarium

Bononiae [Bologna]: Baptistae Ferronii, 1668. - 660 p. : pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R340A03

Carolus Clusius (Charles de l'Écluse, 1526-1609) is onder andere bekend als diegene die de tulp in Europa en met name in Nederland introduceerde. Van 1573 tot 1577 was hij hofarts en -botanicus bij Maximiliaan II in Wenen, waar hij onderzoek deed naar de lokale flora en een geneeskrachtige kruidentuin aanlegde. In 1594 werd hij professor aan de universiteit van Leiden en stichtte de Hortus botanicus Leiden. Ook introduceerde hij in Nederland o.a. de paardenkastanje (1576), snijboon, schorseneer en jasmijn.

Clusius, C. ; Pona, J.

Rariorum plantarum historia

Antverpiae [Antwerpen]: Ioannem Moretum, 1601. - 2 publ. in 1 bd.

FORUM - SPEC.COLL. - R334B06

Dreigend houttekort als gevolg van de voortdurende kap voor de scheepsbouw noopte tot een onderzoek in Engeland. John Evelyn (1620-1706) heeft dit in opdracht van het Parlement uitgevoerd. Het is het oudst bekende West-Europese boek dat bosverwoesting behandelt. Het boek biedt landeigenaren een handleiding om bomen te planten voor hout voor de marine van Engeland.

Evelyn, J. ; Miller, J. ; Bartolozzi, E. ; Grimm, S.H. ; Burgh, W. ; Hunter, A.
Silva: or, a discourse of forest-trees, and the propagation of timber in his Majesty's
Dominions: as it was delivered in ... 1662, ..., by ... the Navy : together with an
historical account of the sacredness and use of standing groves
York [etc.]: J. Dodsley [etc.], 1776. - 649 p. : ca. 40 grav., 1 portr.
FORUM - SPEC.COLL. - R334C17

John Jonston (in het Pools Jan Jonston; in het Latijn Joannes Jonstonu;
1603-1675) was een Poolse geleerde en arts. Hij studeerde in
Cambridge (plantkunde en geneeskunde) en de universiteiten van
Frankfurt, Franeker en Leiden. Alhoewel hij naar Polen terugkeerde zou hij
veel van zijn boeken elders publiceren. Deze uitgave is van Matthias
Merian, de vader van Maria Sibylle Merian.

Jonston, J.

Dendrographias sive historiae naturalis de arboribus et fruticibus tam nostri quam
peregrini orbis libri decem

Francofurti ad Moenum [Frankfurt am Main]: Matthaei Meriani, 1662. - 477 p. : 137
pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R343A53

Behalve de fraaie titelpagina bevat dit boek verder geen afbeeldingen.
Ten opzichte van Dodoens en Clusius is het wel in wetenschappelijke zin
een flinke stap voorwaarts. De auteur onderscheidt verschillende naald-
en loofbomen als aparte soorten, zoals lariksen, sparren en dennen, de
paardenkastanje en tamme kastanje.

De natuerlijcke beschryvingh der boomen, vertoonende de gronden en
landtschappen daer de selve groeyen: item, waer toe de bast, blaeden, knoppen,
bloesems en vruchten, als oock mede 't hout in de medicijne noodigh zijn

Amsterdam: Cornelis Jansen, 1663. - 152 p.

FORUM - SPEC.COLL. - R337D15

Nederlandse vertaling en bewerking van Noel Chomel's Dictionnaire
oeconomique (1709), behandelt alle voorkomende zaken rondom het
(land)huishouden in uitgebreide beschrijvingen met alle gebruikelijke
praktische handelingen. Behandelt veelal zaken die zo algemeen bekend
waren dat ze elders niet beschreven zijn. De afbeelding laat zien hoe van
een boom sap getapt wordt.

Chomel, N. ; Schuer, J.L. ; Westerhof, A.H. ; Bakker, F. de ; Spycck, J. van der ;
Bakker, F.D.

Huishoudelyk woordboek, vervattende vele middelen om zyn goed te vermeerderen, en zyne gezondheid te behouden, met verscheiden wisse en beproefde middelen voor een groot getal van ziekten, ...

Leyden ; Amsterdam: S. Luchtmans ; H. Uytwerf, [1737-1743]. - 2 dl : 80 grav.
FORUM - SPEC.COLL. - R335C04

Deze uitgave geldt als samenvatting van alle kennis op het gebied van de behandeling van bomen en bossen. Het boek heeft door de vele herdrukken, vertalingen en bewerkingen, waaronder een Nederlandse, een beslissende invloed gehad op de ontwikkelingen in de bosbouw in Nederland tussen ca. 1760 en 1820. Henri Louis Duhamel du Monceau (1700-1782) was een erudiet Franse wetenschapper, die carrière maakte in de Franse marine en bij de Académie des Sciences. Hij deed onderzoek naar de duurzaamheid van hout dat in de scheepsbouw werd gebruikt. Hij publiceerde meer dan 60 essays over scheepsbouw, landbouw en handel.

Duhamel du Monceau, H.L.

Traite des arbres et arbustes qui se cultivent en France en pleine terre

A Paris: chez H.L. Guerin et L.F. Delatour, 1755. - 2 tom. : 250 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R350C17

Deze belangrijke studie van Duhamel gaat over de plaats waar men bepaalde boomsoorten bij voorkeur moet planten. Het bevat revolutionaire inzichten die in Frankrijk nauwelijks aangeslagen zijn maar het had wel grote invloed op de ontwikkelingen in de bosbouw in Duitsland en Nederland.

Duhamel du Monceau, H.L.

La physique des arbres; ou il est traite de l'anatomie des plantes et de l'economie vegetale : pour servir d'introduction au traite complet des bois et des forests

Paris: H.L. Guerin et L.F. Delatour, 1758. - 2 pt. : 50 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R344F10

Johann Hermann Knoop (1720-1778) is hovenier aan het hof in Leeuwarden en introduceert daar in 1742 de aardappel in het menu van de Oranjes. In dit boek besteedt hij uitvoerig aandacht aan de groeiplaats, plantwijze en teelt van bomen en heesters op buitenplaatsen in de romantische landschapsstijl. Het is het eerste boek dat een overzicht biedt van in de bosbouw gebruikt gereedschap. Inhoudelijk soms diametraal ten opzichte van Duhamel du Monceau.

Knoop, J.H.

Dendrologia, of beschryving der plantagie-gewassen, die men in tuinen cultiveert, zo wel om te dienen tot cieraad, om daar van allees, cingels, heggen, berceaux, cabinets, pyramiden, plaisier-bosschen, enz., als tot huishoudelyk gebruik te planten : waar by derzelve differente benamingen, groey-plaatzen, aankweeking en verdere onderhouding, en vervolgens haar tuin- en huishoudelyke gebruiken, ...

Te Leeuwarden: gedrukt by Abraham Ferwerda en Gerrit Tresling, 1763. - [4], 168, [4] p.

FORUM - SPEC.COLL. - R344A10

Martinus Houttuyn (1720-1798) werd opgeleid in de geneeskunde, maar hij richtte zijn eigen uitgeverij op om natuurwetenschappelijke boeken te publiceren. In 1773 verschenen de eerste zes platen van '*Houtkunde*', dat werd uitgegeven als een ongebonden boek in losse afleveringen met handgekleurde prenten. In het boek worden alle bekende binnen- en buitenlandse houtsoorten afgebeeld. Hout werd gebruikt om huizen en schepen te bouwen, voor kasten en gereedschap, en ook voor verf en geneeskunde.

Houttuyn, M. ; Sepp, J.C.

Icones lignorum = Houtkunde : behelzende de afbeeldingen van meest alle bekende, in- en uitlandsche houten die tot ... worden gebruikt - [2e dr.]

Amsterdam: Sepp, 1791. - [ca.263 p.]

FORUM - SPEC.COLL. - R340B26/ R335C12 Met handgeschreven register

Voor afbeelding zie p. 12.

Buitenlandse bosbouw

In de achttiende eeuw probeert men in Frankrijk en Duitsland het economisch bosbeheer op een hoger plan te tillen. Onder invloed van de Verlichting verschijnen er rond 1800 in de meeste landen encyclopedische overzichtswerken met platen in kleur van alle bekende in- en uitheemse bomen.

Geïnspireerd door de landschapschilderkunst is er vooral in Engeland aandacht voor het vergroten van het 'picturesque' effect van (park)bossen. Bijzonder is een losbladige publicatie waarin van honderden bomen een flinterdun schijfje hout in een papieren velletje is gemonteerd. Met hulp van nieuwe technieken zoals stereofotografie wordt bos als levensgemeenschap bestudeerd.

Duitse vertaling en bewerking naar de Duitse omstandigheden door Carl Christian Oelhafen von Schöllnbach (1709-1785) van twee werken van Duhamel du Monceau: '*Physique des arbres*' en '*Traite des arbres*'. Het boek was van grote invloed in Duitsland en werd in Nederland vaak naast de originelen geraadpleegd.

Duhamel du Monceau, H.L. ; Oelhafen von Schöllnbach, C.C. ; Winterschmidt, A.W. Die Natur-Geschichte der Bäume darin von der Zergliederung der Pflanzen und der Einrichtung ihres Wachsens gehandelt wird; als einer Einleitung zur vollstaendigen Abhandlung von Wäldern und Hoelzern

Nürnberg: Adam Wolfgang Winterschmidt, 1764-1765. - 3 T. in 2 Bd. : 50 grav.
FORUM - SPEC.COLL. - R338B18

Dit Duitse tijdschrift is uitsluitend aan economische aspecten van de bosbouw gewijd. Duitse landsheren proberen economische welvaart te verwezenlijken door bestuurskundige bosbeambten aan te stellen, zogenoemde kameralisten. Naast studie in recht en economie werden kameralisten o.a. opgeleid in de bosbouw. De bosbouw was een inkomsten- en grondstoffenbron.

Allgemeines oekonomisches Forst-Magazin
Frankfurt [etc.]: Metzler

FORUM - SPEC.COLL. - RA1162 - AANWEZIG Jhrg. 1(**1763**)-12(1769)

Johann Andreas Cramer (1710-1777) was een Duitse wetenschapper die zich onder andere bezig hield met metallurgie. Dit is een voorbeeld van

een Duitse bosbouwencyclopedie in de traditie van een zogenoemde samenspraak of 'Konversations-Lexicon'. Het behandelt de bosbouw zowel theoretisch als praktisch. Nieuw is dat het een van de eerste verhandelingen is die ingaat op de beschadigingen aan bomen en bos door allerlei insecten.

Cramer, J. A.

Anleitung zum Forst-Wesen : nebst einer ausfuehrlichen Beschreibung von Verkohlung des Holzes, Nutzung der Torfbrueche etc.

Braunschweig: Waisenhaus, 1766. - 200 p.

FORUM - SPEC.COLL. - R340B25

Duhamel schrijft vanuit eigen ervaring als inspecteur bij de marine deze verhandeling over zowel transport als de sterkte en de bewerking van hout. Door het verzachten van hout kunnen krommingen in hout bereikt worden die noodzakelijk zijn voor het bouwen van schepen. De plaat laat zien hoe hout getransporteerd werd, onder andere met houtvloten.

Duhamel du Monceau, H.L.

Du transport, de la conservation et de la force des bois; ou l'on trouvera des moyens d'attendrir les bois, de leur donner diverses courbures, sur-tout pour la construction des vaisseaux; et de former des pieces d'assemblage ...

Paris: L.F. Delatour, 1767. - 556 p. : 27 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - RKr.1471

William Boutcher (1734-1781) is de zoon van een kweker met dezelfde naam die in Schotland bij verscheidene landgoederen tuinen aanlegde. De zoon richt zich op de familiekwekerij Comely-Garden bij Edinburgh. Hij schrijft dit boek om in te spelen op de mode in die tijd om grote bossen aan te leggen met miljoenen lariksen en andere bomen.

Boutcher, W.

A treatise on forest-trees

Edinburgh: J. Murray, 1775. - 259 p.

FORUM - SPEC.COLL. - R337B06

Friedrich August Ludwig von Burgsdorf (1747-1802) is te beschouwen als de Duitse Duhamel du Monceau. Beiden schreven meerdere boeken over bomen en bosbouw. Hij is bekend met de praktijk als bosbeheerder en met de theorie als hoogleraar bosbouwwetenschappen te Berlijn.

Burgsdorf, F.A.L. von

Forsthandbuch : allgemeine theoretisch - praktischer Lehrbegriff (der) sämtlicher (höheren) Försterwissenschaften - 2. Aufl.
Berlin: Paulischen Buchhandlung, 1790, 1800. - 2 Tl.
FORUM - SPEC.COLL. - REItv.175

Dit boek besteedt aandacht aan een paar afzonderlijke houtsoorten. Het eerste deel uit 1783 gaat over de beuk, het tweede deel over de eik. Ook de toepassingen in de scheepsbouw worden behandeld. Het werk is zowel belangrijk in de bosbouw als in de boomkwekerij.

Burgsdorf, F.A.L.

Versuch einer vollstaendigen Geschichte vorzueglicher Holzarten : in systematischen Abhandlungen zur Erweiterung der Naturkunde und Forsthaushaltungswissenschaft
Berlin: [s.n.], 1783, 1787, 1800. - 2 Tl. in 3 bd. : gekl. pl.
FORUM - SPEC.COLL. - R340D06

Deze 'Nouveau Duhamel' is slechts in naam een boek van Duhamel. De oorspronkelijke 2 delen zijn bewerkt en uitgebreid door Etienne Michel en anderen tot een omvang van 8 delen. De nadruk ligt nu op de platen waarvan er 306 van Pierre Joseph Redouté (vol. 1-5) zijn en 190 van P. Bessa (vol. 5-8). Er zijn drie versies verschenen: ongekleurd, gekleurd en gekleurd op groot formaat. De gravures in kleurendruk van de getoonde laatste versie werden met de hand bijgewerkt.

Duhamel du Monceau, H.L.; Michel, E.

Traite des arbres et arbustes qui se cultivent en France en pleine terre. - Sec. ed.
Cons. augm.

A Paris: chez Didot aine; Michel et Lamy, [1801-1819]. - 7 tom. : 498 gekl. pl.
FORUM - SPEC.COLL. - R347A04 Alleen T. 1-3

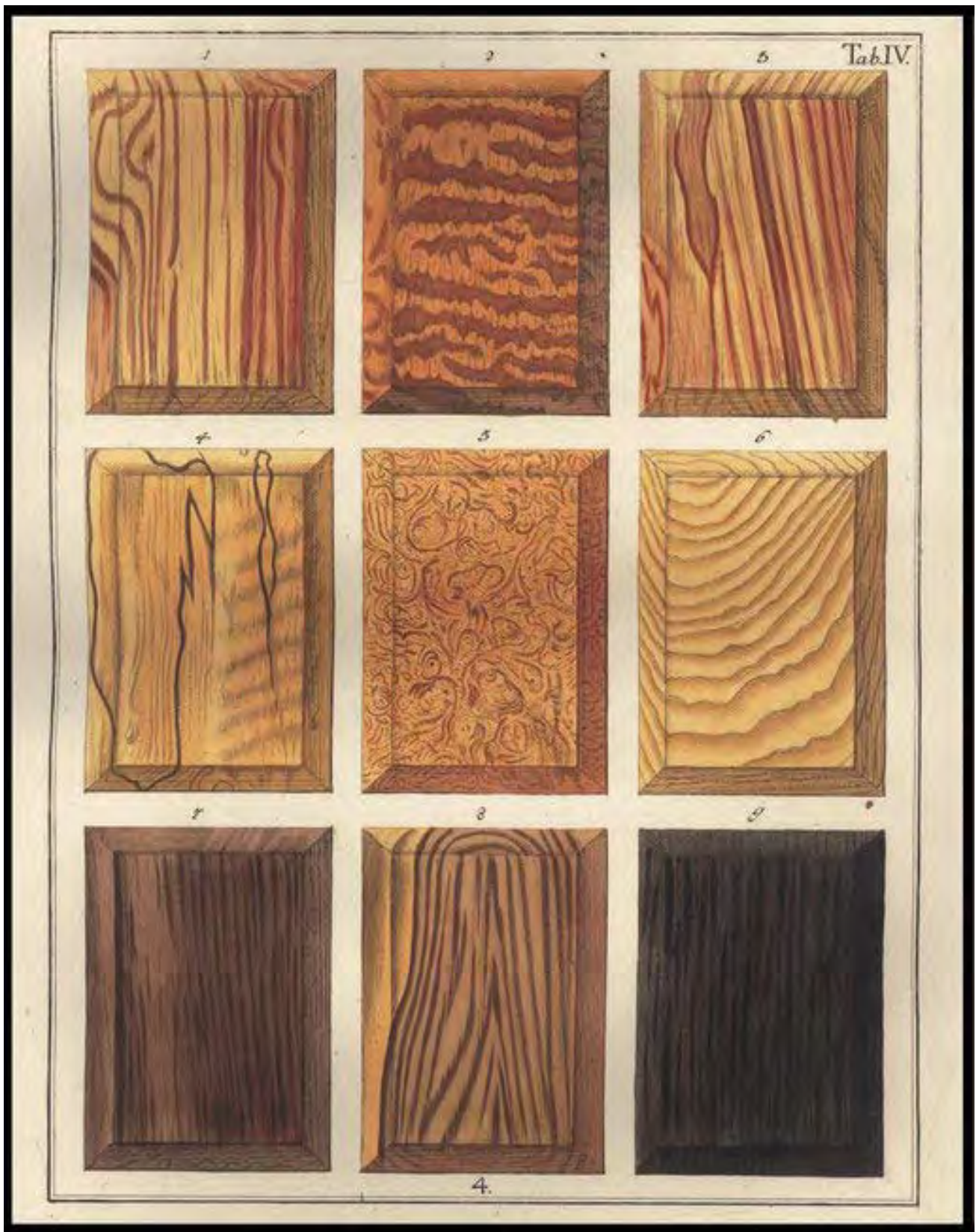
Voor afbeelding zie p. 13.

Johan Carl Krauss (1759-1826) was een in Duitsland geboren professor in de medicijnen in Leiden. Zijn werk is van belang voor de vaststelling van invoerdata van exoten en is nog steeds aantrekkelijk met prachtige handgekleurde platen. Het werk was populair bij eigenaren van buitenplaatsen en landgoederen als een soort catalogus.

Krauss, J.C.

Afbeeldingen der fraaiste, meest uitheemsche boomen en heesters, die tot versiering van Engelsche bosschen en tuinen, op onzen grond, kunnen geplant en gekweekt worden; ...

Te Amsterdam: bij Johannes Allart, 1802. - [400?] p. : 126 gekl. pl.
FORUM - SPEC.COLL. - R334C16

Uit:

Houttuyn, M. ; Sepp, J.C.

Icones lignorum = Houtkunde : behelzende de afbeeldingen van meest alle bekende, in- en uitlandsche houten die tot ... worden gebruikt (zie p. 8)

Uit:

Duhamel du Monceau, H.L.; Michel, E.

Traite des arbres et arbustes qui se cultivent en France en pleine terre (zie p. 11)

Royal Air Force (Medmenham)
[Nederland : collectie luchtfoto's van de Geallieerden]
FORUM - SPEC.COLL. - RAF244-8-4034 (8 april 1945) (zie p. 24)

Dit is een bijzonder geïllustreerde verhandeling over inheemse bomen en struiken, verschenen als een aanvulling met platen op een werk van Burgsdorf. De afbeeldingen zijn van een uitzonderlijk hoge kwaliteit en het werk van G.F. Abel, kunstenaar en graveur in Stuttgart. Hij gebruikt een techniek die verder nooit in botanische werken is toegepast. Door het aanbrengen van achtergrondschaduwen wordt de illusie gewekt dat de plant los ligt op het papier.

Reiter, I.D. ; Abel, G.F.

Abbildung der hundert Deutschen wilden Holzarten, nach dem Nummern-Verzeichnis im Forst-Handbuch

Stuttgart: Burgsdorf [etc.], 1805

FORUM - SPEC.COLL. - R337B03

Dit botanisch waardevolle boek, speciaal voor 'bosbouwers en liefhebbers', met afbeeldingen en beschrijvingen van toentertijd bekende boomsoorten is waarschijnlijk opgezet voor de aanleg van landgoederen in de romantische landschapsstijl.

Guimpel, F. ; Willdenow, C.L. ; Hayne, F.G.

Abbildung der deutschen Holzarten für Forstmänner und Liebhaber der Botanik

Berlin: In der Schueppelschen Buchhandlung, 1815, 1820. - 2 dl. in 1 bd. : 216 gekl. pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R350C16

In Engeland is er onder invloed van de landschapsschilderkunst aandacht voor de 'picturesque' uitstraling van bossen. Landeigenaren ontvingen geregeld gasten die dan over het landgoed werden rondgeleid. Een afwisseling van open vlaktes en bebossing gaf een aantrekkelijk effect. Sir Henry Steuart (1759-1836) bepleit het verplaatsen van bomen voor het maken van composities in de mode van de landschapsarchitect Humphrey Repton.

Steuart, H.

The planter's guide; or, a practical essay on the best immediate effect to wood, by the removal of large trees and underwood; being an attempt to place the art, and that of general arboriculture, ... - 2nd ed., greatly improv. and enl.

Edinburgh, London: John Murray, 1828. - XXXVII, 527 p.

FORUM - SPEC.COLL. - R346E15

William Pontey (1780-1830) is afkomstig uit een familie van kwekers en had zelf een boomkwekerij in Huddersfield. Hij is tevens werkzaam

geweest als tuinbaas en landschapsarchitect. Het boek is opgedragen aan de Earl of Bedford. Diens Woburn Beech staat afgebeeld als voorbeeld van een goed ontwikkelde beuk.

Pontey, W.

The forest pruner ; or, timber owner's assistant : a treatise on the training or management of British timber trees; whether intended for use, ornament, or shelter ... - 3rd ed.

London: J[ohn] Harding ; J. White ; J. Mawman, 1810. - 277 p. : 8 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R352F32

Heinrich Cotta is een van de Duitse 'forstliche Klassiker' die een grote invloed hadden op de Nederlandse bosbouw in de negentiende eeuw. Deze auteurs combineerden een grote praktische ervaring met een wetenschappelijke, mathematische denkwijze. Duitsland had te kampen met een groot houttekort en de oplossing werd gezien in grootschalige herbebossingen.

Cotta, H. ; Cotta, A.

Anweisung zum Waldbau - 6. verb. Aufl., hrsg. von August Cotta

Dresden und Leipzig: Arnoldische Buchhandlung, 1845. - 381 p. : 1 portr., 2 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - RKr.0473

James Edward Ravenscroft's (1819-1890) set van drie grote folianten is een van de belangrijkste Engelstalige werken over naaldbomen. Het is een uiting van de fascinatie die men in de negentiende eeuw had voor bijzondere en grote bomen zoals sequoia's. De handgekleurde steendrukplaten verbeelden de bomen in parken en bossen in composities samen met menselijke figuren om de verhouding van mensen tot bomen te illustreren.

Ravenscroft, J.E.

The Pinetum Britannicum : a descriptive account of hardy coniferous trees cultivated in Great Britain

Edinburgh [etc.]: Blackwood [etc.], [1863]-1884. - 3 vol. : 53 kl.pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R336A07

Hermann Nördlinger (1818-1897) was hoogleraar in de bosbouw in Hohenheim, Duitsland. Hij publiceerde van 1852 tot 1888 een serie van elf doosjes met elk 100 dwarsdoorsneden van hout in een oplage van 500 stuks. De secties variëren van 50 tot 100 micron dik en zijn

gemonteerd op een vel papier. De kwaliteit ervan is goed genoeg om microscopische details te observeren voor de studie van houtanatomie.
Nördlinger, H.

Querschnitte von hundert Holzarten : enthaltend ... theils europäische, theils ausländische Holzarten

Stuttgart und Augsburg: J.G. Cotta, 1856. - 3 Bd. : 300 houtschijfjes.

FORUM - SPEC.COLL. - R338E35

In de twintigste eeuw, met de opkomst van de ecologie - de samenwerking van verschillende organismen in een bepaalde levensgemeenschap - wordt bos opnieuw bekeken en bestudeerd. Nieuwe technieken zoals de stereofotografie worden toegepast om sfeerbeelden van verschillende typen bos vast te leggen.

Dieterich, K.

Aus der Lebensgemeinschaft des Waldes

Diessen a. Ammersee: Otto Schönstein, 1939. - 120 p : stereoskoop en 150 foto's (in koft); ill.

FORUM - SPEC.COLL. - R360F013

Nederlandse bossen

Nederlandse bossen zijn veelvuldig op oude prenten en kaarten afgebeeld. Aan het einde van de negentiende eeuw zien we dat de overheid steeds meer de rol gaat overnemen van particuliere landeigenaren in de aanleg van bossen op woeste gronden zoals zandverstuivingen. In 1871 wordt het omhakken van het laatste Nederlandse oerbos als een triomf gevierd. In de twintigste eeuw wordt, onder invloed van Jac.P. Thijsse en anderen, de natuurbeleving van bos gemeengoed voor iedereen.

Clara Feyeona (barones) van Raesfelt-van Sijtzama (1729-1807) was een Nederlandse dichteres. Ze trouwde in 1750 baron van Raesfelt tot Heemse en woonde op Huis Heemse bij Hardenberg. In 1774 schreef ze gedichten over de Heemse en omliggende bossen. Een typisch voorbeeld van romantische bosbeleving in adellijke kringen.

Raesfelt - Van Sijtzama, C.F. van

Heemse : hof- bosch- en veldzang : in vier zangen

Utrecht: Wed. J. v. Schoonhoven, 1783. - 134 p. : 4 ill.

FORUM - SPEC.COLL. - RKr.0850

Landgoed Rosendaal is mooi gelegen op de rand van de stuwwal van de Zuid-Veluwe. Er zijn van nature grote hoogteverschillen en er stroomt een beek met een waterval. Door vrijheer Lubbert Adolf Torck werd de aanleg vanaf 1721 met vele tuinsieraden verfraaid. Maar zoals de randversiering in de prent duidelijk laat zien is de jacht op de Veluwe de hoofdattractie.

Smit, J.; Elshof, B.

Platte Grond van de Heerlijkheit van Roosendaal buyten Arnhem [Gravure]

[Amsterdam : Gerard van Keulen, ca. 1718]

FORUM - SPEC.COLL. - TUIN 01.1026A.01

Een van de topografische werken van de Haarlemse doopsgezinde letterkundige en boekhandelaar Loosjes (1761-1818). In de vorm van een "eenzame wandeling" door de Haarlemmerhout beschrijft hij dit bos met veel religieuze beschouwingen. De handgekleurde gravure op de titelpagina toont een plattegrond van de Hout.

Loosjes, A.

Het Hout of boschgedachten in zes bespiegelingen

Haerlem: [A. Loosjes], 1793. - 228 p. : 1 gekl. plattegr., 6 pl.
FORUM - SPEC.COLL. - R350G09

De Maatschappij ter bevordering van den Landbouw gaf regelmatig prijsvragen uit om antwoorden te krijgen op bepaalde vraagstukken. Bosbouw werd vooral gezien als een alternatief voor 'schrane en onbebouwde gronden' die te slecht waren voor landbouw. Meerdere prijsvragen werden hiertoe uitgeschreven. De *Verhandeling over het aanleggen van bosschen* van predikant B. Te Gempt uit Batenburg heeft een gouden medaille gewonnen.

Roelofs, H.; Prooyen, A. van; Waynesse, L. de; Baas, A.; Joosten, E.; Brouwer, R.J.; Holste, J.C. e.a.

Antwoord op de vraag, ...: Welke meest en min bekende soorten van winstgeevende hout-gewassen kunnen, in onze Republiek, ..., op dezelve geplant worden? ...

Te Amsterdam: by Lodewijk van Es, [1794-1832]. - 5 dl. in 1 bd. : 1 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R346D06

Drie van de vele boekwerkjes die in papieren kaftjes werden uitgegeven over allerlei bosbouwkundige zaken. Textor is tuinbaas op Het Loo. Hij geeft ook een recensie van de prijswinnende verhandeling van de eerder genoemde predikant.

Hubert, F.A.

Korte handleiding tot de aankweeking der wilde pijnboomen, (*Pinus sylvestris* van Linnaeus, ook genaamd Grove sparre, Grove den, Fichte) op eene eenvoudige en onkostbare wijs, toepasselijk op onbebouwde en voor alle andere gewassen onbruikbare gronden

's-Gravenhage: ter Drukkerij van A.D. Willer, 1825. - X, 36 p.

FORUM - SPEC.COLL. - RJ0105

|

Textor, F.

Voorgesteld onderzoek over hetgeen eene doelmatige behandeling van bosschen en het ontginnen van heidegronden tot uitbreiding van de houtcultuur en den landbouw, voor het algemeen burgerlijk welzijn bijbrengen kan en moet, en omgekeerd bijbrengt

Deventer: [J. de Lange.], 1831

FORUM - SPEC.COLL. - RJ0449

|

Textor, F.

Prijsvraag van eenhonderd dukaten, of recensie over B. te Gempt (predikant te Batenburg) : verhandeling over het aanleggen van bosschen

Deventer: [J. de Lange.], 1831

FORUM - SPEC.COLL. - RJ0448

De Haarlemmerhout is al eeuwenlang een openbaar wandelbosgebied. In de middeleeuwen werd er door de graven gejaagd, op 'kanijnen, hazen, herten en de hinden', maar er werden tot het einde van de zestiende eeuw ook varkens gehoed en het bos wemelde van de tapperijen en bordelen, tot ergernis van het stadsbestuur. In opdracht van de gemeente Haarlem maakte in 1827 J.D. Zocher jr. een ingrijpend reorganisatieplan voor de gehele Hout in landschapsstijl, zodat het park de negentiende-eeuwse burger één groot arcadisch landschap bood.

Nautz, F.J.

Kaart van de Haarlemmerhout naar de laatste aanleg van de architect J.D. Zocher [gravure gekleurd]

[Haarlem: J. de Langel.:], 1837.

FORUM - SPEC.COLL. - TUIN 01.1040.02

Het eerste proefschrift in Nederland over de bosbouw werd geschreven door Jan Wttewaall (1810-1862). Zijn vader G. Wttewaall was hoogleraar landhuishoudkunde in Leiden. De zoon werd gezien als een der grondleggers van de wetenschappelijke landbouw in Nederland. Hij richtte de Landbouw-Courant op waarvoor hij zelf ook verscheidene artikelen schreef over bomen.

Wttewaall, J.

Dissertatio oeconomica de arborum sylvestrium plantation

Lugduni-Batavorum: apud J.H. Zitman, 1839.- 104 p.

FORUM - SPEC.COLL. - R352C32

Ook in de negentiende eeuw blijft hout belangrijk voor de scheepsbouw maar die plaats zal spoedig worden overgenomen door de mijnbouw die als aanjager van grootschalig bosaanplant zal gaan fungeren. Deze van oorsprong Deense verhandeling van de scheepsbouwmeester Funch werd vertaald door H.G. Jansen, Onder-constructeur der Marine in Rotterdam.

Funch, D.H.; Jansen, H.G.

Proeve over het eikenhout : bij den bouw der schepen in gebruik

's-Gravenhage [etc.]: Cleef 1842.- xx, 152 p; 7 pl. wv. 6 kl

FORUM - SPEC.COLL. - J1073

F.B. Löhnis (1851-1927) werd in 1892 de eerste inspecteur die uitsluitend met landbouw(onderwijs) was belast. Onder zijn toezicht werd de reorganisatie van de Rijkslandbouwschool in Wageningen van 1896

gerealiseerd. Hij bleef betrokken bij het Wageningse landbouwonderwijs, onder andere als curator van 1918 tot aan zijn dood. In de jaren zeventig pachtte hij het net ontgonnen landgoed Beekbergerwoud.

Löhnis, F.B

Verhandeling over de houtcultuur en de bosschen in Drenthe

Haarlem: [Erven P. Bohn.], 1885.- 104 p.

FORUM - SPEC.COLL. - A2712,17,31

In juni 1871 werd het laatste stukje 'oerbos' in Nederland, het Beekbergerwoud, gekapt om werkgelegenheid te scheppen voor de plaatselijke, arme bevolking. Het was een drassig stuk moerasbos met elzen en essen en een dichte onderbegroeiing. Op de Topographische en Militaire Kaart (TMK) aangeduid als HET WOUD. Nu zijn er weer plannen voor reconstuctie.

Geudeke, P.W. ; Zandvliet, K. ; Wolters-Noordhoff (Groningen) Atlasproducties
Grote historische atlas van Nederland, 1:50.000. Dl. 3: Oost-Nederland, 1830 - 1855.

Groningen: Wolters-Noordhoff, 1990. - 127 p.

FORUM - SPEC.COLL. - 115-C/1990-02 ; Dl. 1 - Dl. 4

Alphons van Rijckevorsel was eigenaar van het landgoed Eikenhorst in Haaren bij Boxtel. Op Eikenhorst waren eiken- en beukenbossen en boomgroepen afgewisseld door open weiden te vinden. Boschbazen zijn een soort tuinbazen die in dienst van een landgoedeigenaar diens bossen beheren. Hiervoor wordt ook wel de term rentmeester gebruikt.

Ryckevorsel, A. van

De houtteelt : handboek voor boschbazen

Arnhem: Gouda Quint, 1895. - 283 p.

FORUM - SPEC.COLL. - J0266

Op 5 januari 1888 werd de Nederlandsche Heidemaatschappij opgericht met als doelstelling het adviseren bij en het stimuleren van de ontginning van woeste gronden, het aanleggen en in standhouden van bossen en het aanleggen en onderhouden van bevoeiings- en grondverbeteringswerken. In de eerste jaargang van het tijdschrift werd verslag gedaan van de adviezen. De Heidemij maakte op verzoek van dhr. A. van Ryckevorsel een kaart van het landgoed Eikenhorst.

Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij (Arnhem)

Tijdschrift der Nederlandsche Heidemaatschappij

Zwolle: Tjeenk Willink

FORUM - STACKS - NN02554 - AANWEZIG Jrg. 1(1889)-74, no. 1(1963)

Hendrik Blink (1852-1931) was leraar aardrijkskunde en pionier in de historisch-geografische bestudering van het Nederlandse zandgebied. Hij werd bekend door het schrijven van geografische handboeken. Hij besteedde veel aandacht aan het verwerven van veldkennis. Uiteindelijk werd hij in 1906 hoogleraar in de economische geografie in Wageningen.
Blink, H.

Kaart der bosschen in Nederland : schaal 1:400.000

Amsterdam: Afdeeling Amsterdam der Nederlandsche Heidemaatschappij, [ca. 1891]. - 1 krt

FORUM - SPEC.COLL. - RKK.I,Nederland-Heidemij uitgave

Eli Heimans (1861-1914) en Jac. P. Thijssse (1865-1945) waren beiden onderwijzer, veldbioloog en natuurbeschermer. Samen richtten ze het tijdschrift *De Levende Natuur* op, de Vereniging Natuurmonumenten en schreven ze *dé Flora*. Bij het grote publiek maakte Thijssse naam door op een toegankelijke wijze te schrijven over natuur in de plaatjesalbums van Verkade. Hij ging daarbij uit van de levensgemeenschappen die in Nederland voorkomen zoals bos.

Heimans, E. ; Thijssse, J.P.

In het bosch

Amsterdam: Versluys, 1901. - 195 p.

FORUM - SPEC.COLL. - ZZ0614

|

Thijssse, J.P. ; Wenckebach, L.W.R. ; Oort, J. van ; Voerman, J.

Bosch en heide

Zaandam: Bakkerij "De Ruijter" der firma Verkade, 1913. - 102 p : ill.

FORUM - SPEC.COLL. - ZZ0346

Walden; or, Life in the Woods is een boek van de Amerikaanse schrijver Henry David Thoreau (1817-1862). In dit boek uit 1854 beschrijft hij zijn poging om een tijdlang eenvoudig te leven in het bos. In Nederland werd het vertaald door psychiater en schrijver Frederik van Eeden (1860–1932). Deze raakte daar zo door geïnspireerd dat hij in 1898 de socialistische commune Walden stichtte op een landgoed in Bussum.

Thoreau, H.D. ; Eeden, F. van

Walden

Bussum: Grentzebach, 1902. - 379 p. 1 portr., 1 foto
FORUM - SPEC.COLL. - R390E11

Het Kootwijkerzand is een stuifzandgebied in Gelderland en het grootste van Europa. Zandverstuivingen hadden in de negentiende eeuw in Nederland een areaal van 78.600 hectare. Onder anderen omdat dit areaal zich steeds meer uitbreidde werd in 1899 Staatsbosbeheer opgericht om het met bos te beplanten. Nog geen dertig jaar later heeft er een omslag in het denken plaatsgevonden en ziet men de natuurwaarde.

Tesch, P. ; Hesselink, E. ; Valckenier Suringar, J.
De zandverstuivingen bij Kootwijk in woord en beeld
Utrecht: Staatsbosbeheer, 1926. - 2 dl. : 41 lichtdr.
FORUM - SPEC.COLL. - 001D12

In 1919 werd villa Hinkeloord, dat men voorheen al huurde, aangekocht door de Landbouwhogeschool voor de afdeling Bosbouw. Hartogh Heys van Zouteveen (1870-1943) maakte er het tuinontwerp met bijzondere bomen. Hartogh Heys was lector tuinkunst en tuinarchitectuur in Wageningen vanaf 1900.

Hartogh Heys van Zouteveen, H.F.
Boomen en heesters in parken en tuinen : beschrijving van de voornaamste soorten en variëteiten van loofbomen, heesters en kegeldragende gewassen ten dienste van vaklieden en liefhebbers
Zutphen: P. van Belkum, 1908. - 2 dl. in 1 bd.(443,196 p.) : 32 pl., ill.
FORUM - SPEC.COLL. - R352H03

De Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging (KNBV) heeft als doel de bosbouw, het natuurbehoud en het landschapsbeheer in ruime zin te bevorderen. Het gaat daarbij ook om solitaire bomen, boomgroepen, houtwallen en andere landschapselementen. Het bosbouw tijdschrift is opgegaan in het *Vakblad Natuur Bos Landschap*. De KNBV maakt deel uit van het bestuur van de stichting die het uitgeeft.

Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging (Arnhem)
Nederlands bosbouw tijdschrift
Arnhem: Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging
FORUM - STACKS - NN30451 - AANWEZIG Jrg. 1(1928)-75(2003)

Vanaf 1919 tot 1935 werd er in Wageningen een driejarige landmeterscursus gegeven. De landmeters in opleiding moesten zich ook toeleggen op vakken als geologie, cultuurtechniek en land- en bosbouw. De afgestudeerden kwamen bij het Nederlandse of Indische Kadaster te werken. De omgeving van Wageningen leende zich goed voor hun opmetingen vanwege de variatie in hoogte en grondgebruik.

Landbouwhogeschool (Wageningen), Laboratorium voor Geodesie

Boschkaart van het Landgoed Oranje Nassau's Oord.

Plattegrond van het Landgoed Oranje Nassau's Oord

[S.l.: s.n.], [1930-1940]. - 1 archiefdoos

FORUM - SPEC.COLL. - R392A01

Voor de oorlog werd al op kleine schaal gekeken of luchtfotografie toegepast kon worden ten behoeve van bosbeheer. Grootschalige toepassing hiervan vond pas na de Tweede Wereldoorlog plaats. In de Tweede Wereldoorlog zijn grote hoeveelheden luchtfoto's gemaakt voor militaire doeleinden. Op deze twee foto's is wel een heel speciaal bos te zien, het zogenoemde blaadjesbos in Lunteren. Een bos aangelegd in de vorm van blaadjes; licht in het voorjaar en donker in het najaar.

Royal Air Force (Medmenham)

[Nederland : collectie luchtfoto's van de Geallieerden = The Netherlands : aerial photographs of the Allied Central Interpretation Unit from the Royal Air Force]

Author(s) Central Interpretation Unit [Medmenham] : RAF, 1943-1946. - ca. 1200 dozen ca. 94.250 foto's

FORUM - SPEC.COLL. - RAF193-8-4179 (19september 1944) en RAF244-8-4034 (8 april 1945)

Voor afbeelding zie p. 14.

|

Reyers, O. ; Haytsma, A. ; Jager, S.W.

In het voetspoor van de Lunterse boer : wandelen door de IJzertijd : [op zoek naar de geschiedenis in het landschap]

Amersfoort [etc.]: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, 1998.- 48 p.

Archeologische routes in Nederland (ISSN 0928-1444 ; 19, Lunteren, Gelderland)

FORUM - STACKS - 470B22